

Baberti Dergisi / Journal of Baberti

e-ISSN: 3023-4107

Sayı: 23 / 2026 - Haziran

**Yapay Zekâ ve Din - Din Görevlileri ve DKAB Öğretmenlerinin Perspektifinden
Fırsatlar ve Tehditler**

Artificial Intelligence and Religion: Opportunities and Threats from the Perspectives of Religious Officials and Religious Culture and Ethics (DKAB) Teachers

---

Ali YÜKSEL

Doktora Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar
Enstitüsü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı,
Ankara / Türkiye
aliyukse191@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap İnceleme / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 18 Şubat / 18 February 2026

Kabul Tarihi / Date Accepted: 11 Mayıs / 11 May 2026

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Değerlendirme / Evaluation: Çift Taraflı Kör Hakemlik / Double-Blind Refereeing

Etik Bildirim / Ethics Statement: baberti@bayburt.edu.tr

İntihal Denetimi / Plagiarism Check: Yapıldı / Completed (intihal.net)

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles were followed in the preparation of this study, and all studies used are cited in the bibliography.

Atıf / Citation: Ali Yüksel, "Yapay Zekâ ve Din - Din Görevlileri ve DKAB Öğretmenlerinin Perspektifinden Fırsatlar ve Tehditler ", *Baberti Dergisi*, 23 (Haziran / 2026): 162-172.

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Öz

İdris Yakut tarafından kaleme alınan “Yapay Zekâ ve Din: Din Görevlileri ve DKAB Öğretmenlerinin Perspektifinden Fırsatlar ve Tehditler” adlı eser, dijitalleşmenin dinî alan üzerindeki etkilerini ampirik bir yaklaşımla ele almaktadır. 2025 yılında yayımlanan çalışma, Türkiye’deki din hizmetleri ve din eğitimi alanındaki temel aktörlerin yapay zekâya (YZ) yönelik algılarını, beklentilerini ve kaygılarını derinlemesine analiz etmektedir. Ankara’da görev yapan 30 din görevlisi ve 30 DKAB öğretmeni ile gerçekleştirilen nitel araştırma, YZ’nin dinî hayatta “çift yönlü bir potansiyel” taşıdığını ortaya koymaktadır. Bulgulara göre; dinî bilgilere hızlı erişim, görsel materyal desteği ve eğitimde yöntem çeşitliliği önemli fırsatlar olarak görülmektedir. Buna karşın; mahremiyet ihlalleri, dezenformasyon, dinî otoritenin zayıflaması ve gençlerin inanç dünyasına yönelik manipülasyon riskleri temel tehditler olarak sınıflandırılmaktadır. Kitabın en dikkat çekici yönü, mesleki rollerin YZ algısını şekillendirdiğini göstermesidir: Din görevlileri daha çok etik ve güvenlik kaygılarına odaklanırken, öğretmenler pedagojik ve bilişsel süreçlere dikkat çekmektedir. Yazar, geleneksel dindarlık ölçeklerinin YZ çağını anlamada yetersiz kalabileceğini vurgulayarak, yeni akademik araçların geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Eser, teorik tartışmaları güncel saha verileriyle birleştirmesi bakımından literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Yapay Zekâ, Din Görevlileri, DKAB Öğretmenleri, Kitap İncelemesi.

Abstract

The work titled "Artificial Intelligence and Religion: Opportunities and Threats from the Perspective of Religious Officials and RCMK Teachers" by İdris Yakut (2025) provides an empirical analysis of digitalization's impact on the religious sphere. The study explores the perceptions and concerns of key actors in Türkiye's religious services and education regarding artificial intelligence (AI). Based on qualitative research with 30 religious officials and 30 RCMK teachers, the study identifies AI as having a "dual-sided potential." Significant opportunities include rapid access to information and pedagogical diversity. Conversely, threats involve privacy violations, disinformation, the erosion of religious authority, and the potential manipulation of youth's faith. A key finding is that professional roles distinctly shape AI perceptions: religious officials prioritize ethical-security issues, while teachers focus on cognitive-pedagogical impacts. Yakut posits that traditional religiosity scales are insufficient for the digital age and calls for new academic instruments. By merging theoretical frameworks with contemporary field data, this book fills a significant lacuna in the literature.

Keywords: Sociology of Religion, Artificial Intelligence, Religious Officials, Religious Culture and Ethics Teachers, Book Review.

İnsanlık tarihinin sosyokültürel kodlarını derinden sarsan teknolojik ve bilimsel gelişmeler, bireyin dinî duygu, düşünce ve davranış örüntülerini de aynı ivmeyle dönüştürme potansiyeline sahiptir. Günümüzde tecrübe edilen dijital devrim, bu etkileşimin sadece mahiyetini değil, aynı zamanda nüfuz etme hızını da kökten değiştirmiştir. Türkiye'nin modernleşme serüveni incelendiğinde; radyo yayıncılığının 1927'de başlamasına karşın dinî içeriklerin bu mecrada yer bulmasının yaklaşık çeyrek asır (1950'li yıllar) sürdüğü, 1968'de devreye giren televizyonun ise sadece on yıl sonra dinî temsil alanı bulduğu görülmektedir. Buna mukabil, 2000'li yıllardan itibaren internet ve akıllı cihazlar üzerinden gerçekleşen teknoloji ve din etkileşimi, bu zaman farkını daha kısa bir düzeye indirmiştir.¹ YZ (yapay zekâ) noktasında ise durum, YZ tabanlı dijital araçlar; dua, meditasyon, ibadet ve manevî rehberlik gibi doğrudan bireyin iç dünyasına temas eden alanlarda hızlı bir şekilde aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır.² Modern dönemdeki bu ivmelenme kapsamında 2019'da yapay zekânın dindarlık düzeylerini etkileyebileceği öngörülürken³ günümüzde YZ asistanlarının kendi aralarındaki bir sosyal medya platformunda, insan davranışlarını örnek olarak bir yapay din kurduğu üzerine konuşulmaktadır.⁴

Bireyin dinsel tecrübesini, din/maneviyat algısını ve dinî yönelimlerini psikolojik bir düzlemde anlamlandırma çabası; kaçınılmaz olarak bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapıyı ve sosyal etkileşim süreçlerini de çözümlemeyi gerektirir. Bu noktada din psikolojisi ve din sosyolojisi, anabilim dalları bilgi alışverişi yapmak noktasında birbirlerini desteklemektedir.⁵ Bu doğrultuda eserin din ve YZ arasındaki ilişkiyi din görevlileri ve öğretmenlerin gözünden ele almak şeklindeki temel problemi din psikolojisi açısından da ilgi duyulan bir sorudur. Zira din psikolojisinin kadim tartışma alanlarını oluşturan inanç, tutum ve davranış örüntüleri, günümüzde dijitalleşme ve YZ ekseninde yeni bir boyut kazanmaktadır.⁶ Araştırmada, yorumsamacı bir yaklaşımla din görevlileri ve DKAB

¹ Mustafa Çuhadar, "Giriş: Yeni Gölge Üzerine", *Yeni Gölge: Dijital Evren, Yapay Zekâ, Transhümanizm* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023), 7.

² Hatice Koç Kanca, "Yapay Zekâ ve Dinî Ritüellerin Evrimi: Din Psikolojisi Perspektifinden Bir Değerlendirme", *Yapay Zekâ, Toplum ve Din İnanç, Otorite ve Etik Üzerine Eleştirel Yaklaşımlar*, ed. İhsan Çapcıoğlu - Fadime Apaydın (İstanbul: TESAM Yayınları, 2025), 435.

³ Hasan Kafalı, "Yapay Zekâ, Toplum ve Din'in Geleceği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (18 Haziran 2019), 166.

⁴ Barış Özcan, "Yapay Zekâlar Kendi Dinini Mi Kurdu?", *Youtube* (06 Şubat 2026).

⁵ Asım Yapıcı, "Din Psikolojisi", *Felsefe ve Din Bilimleri -Konu, Yöntem ve Tarihsel Gelişimi Açısından-*, ed. Ali Kürşat Turgut (Ankara: Eskiye Yayınları, 2024), 458.

⁶ Koç Kanca, "Yapay Zekâ ve Dinî Ritüellerin Evrimi: Din Psikolojisi Perspektifinden Bir Değerlendirme", 435.

öğretmenlerinin yapay zekâya ilişkin dinî yönden algılarının, yaşantılarının ve anlamlandırmalarının incelenmesi, yapay zekânın dine yönelik tehditleri ve fırsatları bağlamında ele alınması hedeflenmektedir.⁷

Eserin giriş, *araştırmanın teorik çerçevesi* başlıklı birinci bölüm, *araştırmanın bulguları ve yorumlar* başlıklı ikinci bölüm ve sonuç olmak üzere dört kısımdan oluştuğu görülmektedir. Eserin giriş kısmında yazar, araştırmanın yöntemine ilişkin bilgilendirmelerde bulunmaktadır. Giriş bölümünde evren ifadesi kullanılmasına rağmen, nitel araştırma geleneğine uygun olarak istatistiksel bir evren genellemesi yapma kaygısından uzak; din hizmetleri ve din eğitimi sahasındaki kilit aktörlerin deneyimlerine odaklanılarak amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Bu bağlamda katılımcı grubu, YZ olgusunun dinî alandaki yansımalarını derinlemesine betimleyebilecek nitelikteki Ankara ili Polatlı ilçesinde görev yapan otuz (30) din görevlisi ve otuz (30) DKAB öğretmeninden teşkil edilmiştir.⁸ Ayrıca bu bölümde, ülkemizde yapılan YZ ve din ilişkisine yönelik kitap, makale ve tez çalışmalarına yer verilmiş olup konunun genellikle felsefi, teolojik ve etik boyutlarıyla -Çinici'nin⁹ çalışması hariç- ele alındığı; araştırmaların büyük ölçüde kavramsal ya da kuramsal çerçevede kaldığı vurgulanmıştır.¹⁰ Yer verilen çalışmaların ise genellikle din psikolojisi ve din sosyolojisi alanlarından olduğu, diğer din bilimleri ve teoloji bilimlerindeki çalışmalara değinilmediği görülmektedir. Ancak son dönemde düzenlenen "*Yapay Zekâ Çağında İlahiyatın Geleceği*" başlıklı sempozyum gibi çalışmalarda, yapay zekânın kelimeler, fıkıh ve tefsir gibi alanlar üzerindeki etkilerinin giderek daha fazla tartışıldığı dikkat çekmektedir. Bu durum, söz konusu alanın çok disiplinli bir genişleme sürecine girdiğini göstermektedir. Ayrıca Türkiye'deki dinî temsil aktörlerinin dijital dönüşüm süreçlerine dair görüşlerinin güncel ve ampirik bir perspektif geliştirerek alan yazındaki önemli bir boşluğu dolduracağı vurgulanmıştır.¹¹ Öte yandan yazarın daha önceki çalışmaları incelendiğinde, *Yapay Zekâya Yönelik Tutum ve Dindarlık İlişkisi* üzerine yaptığı ampirik araştırma ile konuyu daha önce nicel bir düzlemde ele aldığı görülmüştür.¹²

⁷ İdris Yakut, *Yapay Zekâ ve Din Din Görevlileri ve DKAB Öğretmenlerinin Perspektifinden Fırsatlar ve Tehditler* (Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları, 2025), 7.

⁸ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 11.

⁹ Murat Çinici, *Yapay Zekâ Çağında Dindarlık* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2025).

¹⁰ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 23.

¹¹ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 23.

¹² İdris Yakut, "Yapay Zekâya Yönelik Tutum ve Dindarlık İlişkisi", *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/1 (15 Haziran 2024), 37-59.

Eserin ikinci bölümünde yazar, *bilişsel süreçleri dijital ortama aktaran, disiplinler arası niteliği olan ve insan benzeri işlevleri yerine getirebilen sistemlerin genel adı* olarak yapay zekâyı tanımlamakta ve dünyada YZ sürecine değinmektedir.¹³ Akabinde yazar, çalışmasının kuramsal zeminini inşa ederken dinin özsel ve işlevsel tanımlarını, okuyucunun zihninde somutlaştıran etkileyici bir mimari metafor aracılığıyla sunmaktadır. Yazarın perspektifine göre; binanın mimari üslubu, temel malzemeleri ve tasarımı nasıl ki o yapının 'ne olduğunu' belirliyorsaydı, özsel tanımlar da dinin kutsallık, aşkınlık ve vahiy gibi ontolojik bileşenlerine odaklanmaktadır. Buna karşılık, aynı binanın okul veya hastane olarak kullanılması gibi dinin de birey ve toplum üzerindeki teselli edici, anlam kazandırıcı ve bütünleştirici rolleri, onun 'ne işe yaradığını' sorgulayan işlevsel tanımları oluşturmaktadır. Her iki yaklaşımın da dinin çok boyutlu yapısını anlamada birbirini tamamlayıcı bir perspektif sunduğunu söylemektir.¹⁴

Bu bölümde, dindarlık kavramına ve Batı'da geliştirilen dindarlık tipolojilerine yer verildikten sonra ülkemizde de yerel dinî yaşantıların anlaşılmasına yönelik yapılan özgün sınıflandırmalar aktarılmış¹⁵ ve ülkemizde geliştirilen dindarlık ölçeklerine (*Taplamacıoğlu, Günay, Yapıcı, Taş ve Oyman*) yer verilmiştir.¹⁶

Teknoloji ve YZ alanındaki hızlı gelişmelere bağlı olarak yazar, bu bölümde din bilimleri literatürüne yönelik stratejik bir metodolojik çağrı yapmaktadır. Yazar, geleneksel dindarlık şemalarının sanal ibadet alanları ve algoritmik manevi rehberlik ve YZ bağlamı dinî ritüeller aracılığıyla kökten sarsıldığı bu yeni dönemde, mevcut ölçme araçlarının birey dindarlığını kavramakta yetersiz kalabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, YZ ile kurulan dinî etkileşimin boyutlarını, birey üzerindeki psikolojik etkilerini ve inanç dünyasındaki karşılığını bilimsel bir hassasiyetle ölçebilecek yeni ölçeklerin geliştirilmesinin, disiplinlerarası çalışmalar için kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir.¹⁷ Nitekim yazarın daha önceki çalışmaları¹⁸ bu ilişkinin ampirik boyutlarını analiz etmesi, kitaptaki metodolojik önerilerin tesadüfi değil, süregelen bir araştırma disiplininin parçası olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda Singler'in, YZ ile din etkileşimini insan odaklı bir perspektifle ele alarak, bireylerin bu teknolojik

¹³ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 27.

¹⁴ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 53.

¹⁵ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 59.

¹⁶ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 66-69.

¹⁷ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 70.

¹⁸ Yakut, "Yapay Zekâyâ Yönelik Tutum ve Dindarlık İlişkisi".

dönüşüme karşı geliştirdikleri tutumsal refleksleri *reddetme*, *benimseme* ve *uyum sağlama* şeklinde üç temel tipolojik kategori altında sınıflandırması dikkat çekmektedir.¹⁹ Yapıcı'nın ise bu konuda ölçeğin mi olguyu, olgunun mu ölçeği oluşturduğu meselesinin akademik çalışmanın her aşamasında karşılaşılabilecek ciddi bir problem olması hususuna vurgu yapması gelecek çalışmaların titizlikle oluşturulması gerektiğini göstermektedir.²⁰ Bu bölümde ilgili literatürden hareketle din ve YZ arasındaki etkileşim alanının otomasyonun tetiklediği toplumsal değişimlerin manevi destek ihtiyacını artırması; teknolojinin dinî düşünceyi besleyen yeni metaforlar üretmesi; insanın mahiyetine dair kadim teolojik tartışmaları dijital bağlamda yeniden canlandırması şeklinde üç düzlemde keşif edildiği²¹ ve YZ'nin dine yönelik kullanım alanlarının din eğitimi, dinî ve manevi rehberlik, fetva verme, dinî metin analizi, dinî bilgi edinme, dinî araştırmalar ve İslami finans gibi alanlarda yaygın etkisinin olması beklendiği²² ifade edilmiştir. Son olarak literatür bağlamında yapay zekânın dine yönelik olası fırsatları ve tehditleri; *dinî otorite ve bilgi kaynağı sorunu*, *dinî pratiklerin dijitalleşmesi*, *yeni dinî hareketler* ve *dinî kimliğin dönüşümü ve yeniden inşası* başlıkları altında ele alınmıştır.²³

Eserin üçüncü bölümünde yazar, çalışma grubunu teşkil eden aktörlerin stratejik önemini, dinî ve değerler alanındaki temsiliyeti ve inşa ettiği dönüşümü üzerinden temellendirmektedir. Günümüzde bilgiye erişimden dinî anlam arayışına kadar pek çok düzlemde belirleyici olan YZ'nin etkilerini analiz ederken; toplumsal dindarlığın kurumsal temsilcileri olan din görevlileri ile genç kuşakların değer dünyasını inşa eden DKAB öğretmenlerinin perspektiflerini kilit birer veri kaynağı olarak konumlandırmaktadır. Bu iki ana aktörün yapay zekâyı bir fırsat ve tehdit olarak kodlama biçimleri, yazarın ifadesiyle sadece dinsel pratiklerin dönüşümünü değil, aynı zamanda toplumsal değerler sisteminin ve bireysel manevî yönelimlerin gelecekteki projeksiyonunu belirleyecek temel dinamikler niteliğindedir.²⁴

Ayrıca bu bölümde katılımcıların ifadelerine yer verilerek YZ'ye yükledikleri anlamlar ve söylemler doğrultusunda ham verilerin titizlikle

¹⁹ Kevser Kayhan, "Din ve Yapay Zekâ: Bir Giriş" Kitabının İncelenmesi", *Current Research in Social Sciences and Humanities* 4/7 (31 Aralık 2025), 32-36.

²⁰ Asım Yapıcı, "Din Bilimleri Alanında Yapılan Empirik Çalışmalarda Karşılaşılan Metodolojik Bir Problem: Ölçek mi Olguyu, Olgu mu Ölçeği Oluşturmakta?", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 4/1 (ts.), 85-118.

²¹ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 74.

²² Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 75.

²³ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 82-101.

²⁴ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 108.

tasnif edilmesiyle oluşturulan temalar, kategoriler ve alt temalar; YZ'nin dinî alandaki izdüşümleri tehdit ve fırsat ikilemi üzerinden analiz edilmektedir. Özellikle araştırmaya katılan bazı DKAB öğretmenlerinin, yapay zekânın akıl ve düşünme süreçlerini, güven ve iman duygusunu zayıflatabileceğini, inançsızlığa neden olup yeni batıl din oluşturabileceğini belirtmesi dikkat çekmektedir.²⁵ Bu distopik algı, din psikolojisi açısından önemli bir veri sunmakla birlikte din eğitimcilerinin dijitalleşmenin dinsel gelenek üzerindeki dezenformasyon riskine karşı kaygılı olduğunu göstermektedir.

Devam eden kısımda katılımcıların YZ olgusuna dair geliştirdikleri perspektifler, veriler arasındaki örüntüleri görünür kılmak amacıyla tematik şekilde tablollaştırılarak okuyucunun istifadesine sunulmuştur. Bununla birlikte ortaya çıkan kategoriler, eserin sonuç bölümünde de şematize edilmiştir.

Bölümün son kısmında ise yazar, her iki katılımcı grubunun perspektiflerini sentezleyerek yapay zekâyı çift yönlü bir potansiyel olarak tanımlamaktadır. Araştırma bulgularına göre YZ; nitelikli bir rehberlik ve denetim eşliğinde din eğitimi için stratejik bir fırsat alanı sunarken, kontrolsüz bir kullanımda dinî değerler ve genç kuşakların inanç dünyası üzerinde yıkıcı bir risk teşkil edebileceği aktarılmaktadır. Bu noktada yazar, Müslüman toplumlar için yalnızca teknik bir adaptasyonun yeterli olmadığını; sürecin epistemik ve etik temelli bir vizyonla, güçlü denetim mekanizmaları üzerinden yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yazarın ulaştığı dikkat çekici farklılık ise, teknolojiye bakışı belirleyen mesleki rol değişkeninin etkisidir. Din görevlilerinin kaygıları daha çok etik-güvenlik ekseninde (mahremiyet, şantaj, kutsalın istismarı) yoğunlaşırken; DKAB öğretmenlerinin odağı daha çok pedagojik-bilişsel (düşünme süreçleri, yöntemsel çeşitlilik, öğrenci algısı) düzleme kaymaktadır. Bu farklılaşma, YZ algısının sadece teknolojik okuryazarlıkla değil, doğrudan aktörün toplumsal misyonu ve muhatap kitlesiyle şekillendiğini kanıtlamaktadır.²⁶

Sonuç bölümünde ise çalışmanın literatürdeki önemine ve bulguların kısaca aktarılmasına yer verildikten sonra yazar; (i) YZ'nin din ve dindarlık ekseninde yeni tartışmalar doğuracağı, (ii) bu bağlamda YZ'nin artık salt bir teknolojik yenilik olmanın ötesinde dinî ve toplumsal hayatı kökten etkileyen temel bir dönüşüm dinamiği haline geleceği, (iii) YZ'nin doğru rehberlik ve denetim mekanizmalarıyla desteklendiğinde dinî bilginin aktarımı ve genç kuşaklara ulaşma noktasında işlevsel bir enstrüman olabileceği, (iv)

²⁵ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 144.

²⁶ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 150.

denetimsiz ve etik dışı kullanımların dinî değerlerde yozlaşmaya ve bireysel iradenin zayıflamasına yol açabileceği değerlendirmelerinde bulunmuştur.²⁷

Sonuç olarak eserin güçlü yönleri, (i) Türkiye bağlamında din görevlileri ve DKAB öğretmenleri gibi iki temel aktörün yapay zekâyâ yönelik algılarını ampirik veriler üzerinden analiz etmesi bakımından eser literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Özellikle din-teknoloji ilişkisine dair çalışmaların büyük ölçüde teorik ve felsefi düzlemde kaldığı düşünüldüğünde, bu çalışmanın saha verilerine dayanması, onu alan yazında özgün bir konuma yerleştirmektedir.

(ii) Bununla birlikte eserin katkısı yalnızca ampirik veri sunmasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda yapay zekâyı “çift yönlü bir potansiyel” olarak kavramsallaştırması, din bilimleri açısından dengeli ve analitik bir çerçeve ortaya koymaktadır.

(iii) Din olgusunu özsel ve işlevsel boyutlarıyla birlikte ele alan kuramsal yaklaşımı bir diğer güçlü yanıdır. Yazarın mimari metafor üzerinden geliştirdiği bu açıklama, okuyucunun dinin çok katmanlı yapısını kavramasını kolaylaştırmakta ve soyut kavramların somutlaştırılmasına katkı sağlamaktadır.

(iv) Eserde dikkat çeken bir diğer önemli katkı, YZ bağlamında mevcut dindarlık ölçeklerinin yetersiz kalabileceğine yönelik metodolojik eleştiridir. Bu tespit, yalnızca mevcut çalışmanın sınırlarını işaret etmekle kalmamakta, aynı zamanda gelecekte yapılacak araştırmalar için yeni bir araştırma gündemi önermektedir. Ancak bu noktada, önerilen yeni ölçme araçlarının hangi boyutları kapsamaması gerektiğine dair daha somut bir çerçeve sunulması, çalışmanın metodolojik katkısını daha görünür hale getirebilir.

Eserin zayıf yönleri ise (i) literatür değerlendirmesinin büyük ölçüde din psikolojisi ve din sosyolojisi alanlarıyla sınırlı kalması, İslam ilimlerinin diğer disiplinleriyle (kelam, fıkıh, tefsir gibi) kurulabilecek olası ilişkilerin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Bu durum, özellikle yapay zekânın dinî otorite, fetva ve yorum süreçleri üzerindeki etkileri düşünüldüğünde bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

(ii) Ayrıca çalışma grubunun Ankara/Polatlı gibi belirli bir yerel dinamikle sınırlandırılması kıymetlidir, ancak elde edilen bulguların farklı sosyo-kültürel bağlamlarda nasıl değişebileceği sorusunu açık bırakmaktadır. Özellikle büyükşehirlerdeki dijitalleşme düzeyi ile daha yerel bağlamlar arasındaki farkların tartışılmaması bir sınırlılık olarak öne çıkmaktadır.

---

²⁷ Yakut, *Yapay Zekâ ve Din*, 151-156.

(iii) Eserin dikkat çeken bir diğer sınırlılığı, elde edilen bulguların ulusal ve uluslararası literatürle yeterince karşılaştırılmamasıdır. Oysa bu tür bir karşılaştırma, çalışmanın bulgularının özgünlüğünü ve literatürdeki yerini daha net ortaya koyabilir.

(iv) Eserde, yazarın daha önce gerçekleştirdiği ve YZ ile dindarlık ilişkisini nicel düzlemde ele alan çalışmasına²⁸ atıf yapılmadığı ve bu araştırmanın bulgularının mevcut kitapla daha güçlü bir şekilde ilişkilendirilmediği görülmektedir. Oysa yazarın aynı konuya hem nicel hem de nitel perspektiften yaklaşmış olması, literatür açısından önemli bir bütüncül bakış açısı sunma potansiyeline sahiptir. Bu iki çalışmanın bulgularının karşılaştırmalı bir şekilde ele alınması, elde edilen sonuçların tutarlılığını ve derinliğini artırabileceği gibi, araştırmanın metodolojik çeşitliliğini de daha görünür hale getirebilir.

(v) Eserde katılımcıların yapay zekâya yönelik algıları tematik olarak başarılı bir şekilde ortaya konulmuş olmakla birlikte, bu algıların demografik değişkenler (özellikle yaş ve cinsiyet) bağlamında nasıl farklılaştığına dair bir çözümlemeye yer verilmemesi dikkat çekmektedir. Özellikle "dijital yerli" kabul edilen genç öğretmenler ile daha deneyimli din görevlileri arasında yapay zekâya yönelik tutumların farklılaşp farklılaşmadığı ya da cinsiyet bağlamında katılımcıların risk ve fırsat algılarında belirgin bir ayrışma olup olmadığı gibi analizler, bulguların yorumlanmasına önemli katkılar sağlayabilir. Bu tür bir ayrıştırma, yalnızca verinin derinliğini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda din eğitimi ve din hizmetleri alanına yönelik daha hedefli çıkarımlar yapılmasına da imkân tanıyacaktır. Ancak çalışmanın veri analiz yönteminde bir değişikliğe sebep olacağından dolayı eserde yer verilmemiş olması muhtemeldir.

(vi) Eser, din görevlileri ve öğretmenler gibi kilit aktörlerin kaygılarını başarıyla tespit etse de, bu kaygıların nasıl giderileceğine dair somut bir öneri sunmamaktadır. Çalışmanın, teşhis koymanın ötesine geçerek kurumsal düzeyde uygulanabilir çözüm önerileri geliştirmesiyle, toplumsal katkısı ve işlevselliği artırılabilir.

(vii) Son olarak, çalışmanın sonuç bölümünde araştırma bulgularına yer verilmiş olmakla birlikte, bu bulguların gelecekte yapılacak araştırmalar açısından nasıl bir yönelim sunabileceğine dair önerilerin sınırlı kaldığı görülmektedir. Oysa YZ ve din ilişkisi gibi hızla gelişen ve çok boyutlu bir alan söz konusu olduğunda, araştırmanın ortaya koyduğu bulguların yeni araştırma sorularına dönüştürülmesi önemli bir akademik katkı sağlayabilir.

²⁸ Yakut, "Yapay Zekâya Yönelik Tutum ve Dindarlık İlişkisi".

Özellikle YZ destekli din eğitimi uygulamaları, gençlerin inanç dünyasının dönüşümü ve yapay zekânın dinî otorite üzerindeki etkileri gibi başlıklarda somut araştırma önerilerine yer verilmesi, çalışmanın etki alanını genişletecek ve literatürdeki sürekliliğe katkı sunacaktır. Tüm bu yönleriyle eser, önemli bir akademik katkı sunmakla birlikte, söz konusu geliştirmelerle birlikte alan yazındaki etkisini daha da artırabilecek bir potansiyele sahiptir.

Kaynakça

- Çinici, Murat. *Yapay Zekâ Çağında Dindarlık*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1. Basım., 2025.
- Çuhadar, Mustafa. "Giriş: Yeni Gölge Üzerine". *Yeni Gölge: Dijital Evren, Yapay Zekâ, Transhümanizm*. 7-10. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı., 2023.
- Kafalı, Hasan. "Yapay Zekâ, Toplum ve Din'in Geleceği". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (18 Haziran 2019), 145-172. <https://doi.org/10.17120/omuifd.470376>
- Kayhan, Kevser. "'Din ve Yapay Zekâ: Bir Giriş' Kitabının İncelenmesi". *Current Research in Social Sciences and Humanities* 4/7 (31 Aralık 2025), 32-36. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18106183>
- Koç Kanca, Hatice. "Yapay Zekâ ve Dinî Ritüellerin Evrimi: Din Psikolojisi Perspektifinden Bir Değerlendirme". *Yapay Zekâ, Toplum ve Din İnanç, Otorite ve Etik Üzerine Eleştirel Yaklaşımlar*. ed. İhsan Çapcıoğlu - Fadime Apaydın. İstanbul: TESAM Yayınları, 1. Basım., 2025.
- Özcan, Barış. "Yapay Zekâlar Kendi Dinini Mi Kurdu?" *Youtube*. 06 Şubat 2026. Erişim 08 Şubat 2026. <https://www.youtube.com/watch?v=NgAQ6syyMfI>
- Yakut, İdris. *Yapay Zekâ ve Din Din Görevlileri ve DKAB Öğretmenlerinin Perspektifinden Fırsatlar ve Tehditler*. Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları, 1. Basım., 2025.
- Yakut, İdris. "Yapay Zekâyâ Yönelik Tutum ve Dindarlık İlişkisi". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/1 (15 Haziran 2024), 37-59. <https://doi.org/10.52637/kiid.1426977>
- Yapıcı, Asım. "Din Bilimleri Alanında Yapılan Empirik Çalışmalarda Karşılaşılan Metodolojik Bir Problem: Ölçek mi Olguyu, Olgu mu Ölçeği Oluşturmakta?" *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 4/1 (ts.), 85-118.

Yapıcı, Asım. "Din Psikolojisi". *Felsefe ve Din Bilimleri -Konu, Yöntem ve Tarihsel Gelişimi Açısından-*. ed. Ali Kürşat Turgut. 397-468. Ankara: Eskiyei Yayınları, 1. Baskı, 2024.